

bewijs van beterschap

drs H. J. Boiten

Openingswoord

Mag je nu wel of niet samenwonen? En als je samenwoont, mag je dan ouderling of diaken worden? Degenen die hadden verwacht dat de synode hier een principiële uitspraak over zou doen hadden het mis. Aldus een tikje triomfantelijk het officiële orgaan van de (synodaal) gereformeerde kerken. 1) Wie verwacht zo'n principiële uitspraak ook nog? De tucht is daar al tijden taboe. En wie de zonde een wettige plaats geeft in de kerk, kan de zonde uit het ambt niet weren. Onze jongens en meisjes leven niet op een eiland. Aan hen die op kamer gaan wonen wordt dikwijls gevraagd: jullie gaan zeker samenwonen? Dat is een aanvechting die appelleert op gevoelens die in ons leven. En soms gaan ze samenwonen. Merkwaardig, hoe in de ene 'gereformeerde kerk' de ambten voor hen die in zonden leven worden opengesteld, terwijl in een andere gereformeerde kerk gebeden wordt om bekering, en bij verharding in de zonde het heilig avondmaal voor de betrokkene gesloten wordt. De toegang tot het avondmaal wordt echter weer geopend in de weg van schuldbelijdenis en boetvaardigheid. Je moet beterschap beloven en bewijzen. Op dat bewijs van beterschap komt het aan. Immers, schijnbekering is niet minder kwalijk dan openlijke zonde. Over dat bewijs van beterschap wil ik bij de aanvang van deze bondsdag over 'bekering en levensheiliging' iets vertellen.

Onlangs sprak iemand in een Gereformeerde Kerkbode zijn zorg uit over de situatie in onze kerken. 'Denk aan het toenemende aantal kapotte huwelijken. En dan denkt men soms, dat als men

maar 'spijt' betuigd heeft, men wel weer geaccepteerd wordt als lid in volle rechten van de kerkelijke gemeente waartoe men behoort of, na een scheiding, is gaan behoren met een nieuwe partner.' 2) In een brief vroeg iemand mij naar het standpunt van onze kerken inzake de toelating van echtbrekers. Hij had van zijn dominee te horen gekregen: 'Je belijdt je zonde aan God en de ouderlingen en dan staat de toegang tot het avondmaal weer open.'

Het is niet gering wanneer iemand tot het betuigen van spijt, tot het belijden van schuld komt. Het boetekleed siert de mens, maar het aankleden gaat moeilijk. De vraag is: is een schuldbekentenis voldoende, of moet de kerk(eraad) om meer vragen? Moet de zondaar zijn boetvaardigheid ook bewijzen? Deze vraag heeft en houdt haar eigen spits, ook al valt zij niet te beperken tot die enkeling, die afgesneden is. Wij worden allen als kinderen van de toorn geboren. De kracht van Gods beloften doet ons schuilen bij Christus voor het gericht. Het hele leven van de gelovigen moet één boetedoening zijn. Daarom komt bij elke schuldbelijdenis de vraag naar het bewijs van beterschap.

Het antwoord op die vraag valt in de praktijk niet altijd mee. Wie tegen het vermaan van een kerkeraad in tot echtscheiding overgaat en een nieuw huwelijk sluit en daarna berouw krijgt - hoe neem je dan de twijfel aan de echtheid van het berouw weg? Je kunt niet meer terug. Er zijn zoveel situaties, die niet meer ongedaan gemaakt kunnen worden, doodslag, incesttrauma's.

Je kunt ook niet iemand in het hart kijken. Dat kan alleen God. De kerk heeft toch ook niet over de verborgen dingen

te oordelen. Is het dan wel mogelijk te toetsen of berouw echt is? Of moet je bij belijdenis van schuld uitgaan van goede trouw, of is dat lichtvaardig? Je wilt voorkomen dat de zonde een wettige plaats in de kerk krijgt. Een tuchteloze kerk wordt een bende. Maar ben je niet te hard en streng, wanneer je het bewijs van beterschap wil geleverd zien? Vraag je dan niet meer dan Christus vraagt? Iemand merkte in dit verband op: 'De moordenaar aan het kruis kon niets bewijzen door een nieuw leven. Toch: heden in het paradijs. De verloren zoon, terstond in vaders huis, aan de feestelijke tafel!' 3) Doet een kerk te moeilijk door het bewijs van beterschap aan de orde te stellen?

Het bewijs van beterschap komt in het Gereformeerd Kerkboek op verschillende plaatsen aan de orde. Zowel de Catechismus als de Kerkorde attenderen erop. De zakelijke overeenstemming tussen confessie en kerkorde valt op: de bediening van de tucht, het derde kenmerk van de kerk, heeft zuiver te zijn. In zondag 31 belijdt de kerk dat het koninkrijk der hemelen voor hen die waren buitengesloten opengaat, wanneer zij werkelijk beterschap beloven en bewijzen. 4) En artikel 75 van de K.O. schrijft voor, dat wanneer iemand tot bekering komt en schuldbelijdenis doet, deze aanvaard dient te worden als daarbij voldoende tekenen van berouw gezien worden.

De beterschap moet niet geveinsd, maar werkelijk, waarachtig zijn. Kan liet dan op dit punt fout gaan? Paulus waarschuwt niet voor niets: de liefde zij ongeveinsd. (Rom. 12:9) Is de beterschap niet echt, dan wordt zelfs de meest bijzondere gave van de liefde, het mooiste het lelijkste. Dat zit blijkbaar diep in ons. Je anders voordoen dan je bent. Een masker van liefde uit berekening, maar met de haat verborgen in het hart. Nee, het berouw moet echt, de bekering oprecht, de betering waarachtig zijn. Je kunt dat leren van God. De liefde van God is zuiver. Wat aan de buitenkant

naar ons toekomt weerspiegelt wat in God zelf leeft. God heeft zijn binnenste naar buiten gekeerd in het geschenk van zijn Zoon. De liefde diep in Gods hart is met de handen te tasten in Zijn Woord en daad.

Dit evangelie is een kracht om aan twee gevaren te ontkomen. Je kunt alles verwachten van strenge, vormelijke uiterlijke dienst. Dan sta je wel in de kou. Niet alleen de voorhuid, maar ook het hart moet besneden worden. Je kunt het uiterlijke ook minachten, alsof dat er niet toe doet. Maar wat je met je hart gelooft, belijd je met de mond.

Hoe weet je nu of het berouw van mensen echt en oprecht is? Je belooft beterschap, maar dat is niet voldoende. Niet een ieder die Here Here zegt, maar wie de wil van de hemelse Vader doet. (Mat. 7:21-27; 25:31-46) Het bewijs is onontbeerlijk. Zal een verzoening kunnen plaats vinden, 'dan moeten er zekere (certa volgens de latijnsche vertaling van 1581), duidelijke en genoegzame teekenen van boetvaardigheid gezien worden.' Het gaat om duidelijke bewijzen. 5) Zonder blijken van oprecht berouw mag de verzoening niet geschieden. 6) 'Die boetvaardigheid moet worden getoond in woord en daad.' In veel gevallen kan het wenselijk zijn, dat de kerkeraad een proeftijd stelt. 7)

Ook in de oude kerk speelde het onderzoek naar de oprechtheid van het berouw een rol. Niet ieder dacht gelijk, maar de kerkvaders leerden dat boetvaardige zondaren weer in de kerk moesten worden opgenomen. Het was vaak wel een lange weg. In het oosten kende men vier klassen van boetenden, parallel aan de vier trappen van wederopneming. 8) De wenenden kwamen in rouwkleding aan de kerkdeur om de geestelijkheid en de gemeente te smeken voor hen te bidden. De horenden mochten binnenkomen, maar moesten achter in de kerk bij de deur blijven staan om de preek aan te horen. Aan het gebed mochten zij nog niet deelnemen. De knielenden mochten verder in de kerk

komen, daar knielen en de voorbede voor hen aanhoren. De laatste trap schonk hun deelname aan heel de kerkdienst uitgezonderd het avondmaal. Door middel van handoplegging, het geven van de broederkus en het toelaten tot het avondmaal werd de verzoening voltrokken. In het westen waren slechts twee klassen of trappen: zij die boete vroegen en die boete deden. Overal werd een termijn gesteld voor boete en onthouding. De tijdsduur is afhankelijk van verschillende factoren: kort voor stervenden, soms zelfs het hele leven, meestal 4 tot 7 jaren. 9)

De reformator Calvijn is niet mals in zijn kritiek op deze boetepraktijk van de oude kerk. Die legde openbare boetedoening en een zich onthouden van het heilig avondmaal op soms voor zeven, soms voor vier jaar, soms voor zijn ganse leven. Wat kon daaruit dan anders volgen dan of een grote huichelarij of een zeer grote wanhoop? 10) Men moet niet te hard of onmatig streng optreden. Maar de kerk zal evenmin lichtvaardig tot verzoening en herstel overgaan. De zondaar moet duidelijk blijk geven van berouw, zijn schuld erkennen en bij de kerk aankloppen met een ootmoedige bede om vergiffenis. 11) De vrijspraak geldt niet voor hen, die door de kerk op een slechts voorgewend berouw worden vrijgesproken. Daarom moet een zondaar, die zich in de zonde verhardt, een tijdlang van het avondmaal beroofd, tot dat hij het bewijs gegeven heeft van zijn boetvaardigheid. 12)

Dat verzet tegen een dubbel front treffen we ook bij Bastingius aan. Bastingius maakt bezwaar tegen de hardheid van de wederdopers, die de zondaars terstond buiten de kerk sluiten en daar haar boeten bevelen te doen en niet volgen de zachtmoedigheid die Christus en zijn apostelen met de bekeerde zondaars gebruikt hebben. 13) Daarmee is de weg naar een goedkope verzoening zeker niet gebaand. Ook Bastingius vraagt om het bewijs van de bekering, waarbij zondaars openbaar maken, dat het hen leed is, dat zij God zo gruwelijk vertoornd en zijn

gemeente geërgerd hebben. En Luther zegt het al heel kras: de innerlijke boete zou immers helemaal geen boetedoening zijn, als ze niet naar buiten ook op velerlei wijze het doden van het vlees met zich bracht. 14)

Vraag je met het bewijs van beterschap niet meer dan Christus vraagt? Die vraag moet nog beantwoord.

De verwijzing naar de moordenaar aan het kruis en de verloren zoon is te simpel. Is daar geen bewijs van nieuw leven? Het is een wonder van de Heilige Geest, die deze man uit het donker van de zonde brengt tot leven. Hoe kon hij bij Jezus het leven midden in de dood zien, de glorie in zijn schande? Hij getuigt van Christus' onschuld: deze heeft niets onbehoorlijks gedaan. Hij bestraft zijn naaste; vreest zelfs gij God niet? Hij belijdt schuld voor God en voor mensen: we zijn terecht gevonnist. En hij bidt tot Jezus. (Lucas 23:40-42) Hoe kort ook in tijd, het bewijs van zijn bekering, van zijn levensheiliging, is uitbundig. De verloren zoon ging ook op weg: de terugweg was beter dan de dwaalweg. Hij beleed zijn zonde tegen de hemel en tegen zijn vader: ik ben niet meer waard uw zoon te heten. (Lucas 15:21) 15)

Het bewijs van beterschap trekt zijn spoor door heel de Schrift. Lees bijvoorbeeld de wet op het schuldoffer. De tora van het schuldoffer leert ons God en de naaste recht te doen. Bij onopzettelijke ontrouw jegens de Here, ook door je volksgenoot onrecht te doen, klinkt de eis tot vergoeding. Wie iets van wat de Here geheiligd was, achtergehouden had, of van de naaste iets afgeperst of geroofd had, moest bij bekering alles voor de volle waarde vergoeden; en daar overheen kwam nog een boete van 20%. Het moet allemaal weer in orde gemaakt worden. Wil God de zondaar in de weg van het schuldoffer in genade aannemen, dan moet de schuld en de boete in elk geval betaald zijn. Zonder deze vergoeding en boete blijft de weg naar het altaar in strijd met de tora en heeft die weg ook geen enkele zin. (Lev. 5:14-6:7) De Here Jezus grijpt op de tora terug,

Jong gedaan - oud geleerd.

wanneer Hij in de zgn. bergrede wijst op de gang naar het altaar. Herinnert gij u daar, dat uw broeder iets tegen u heeft, laat uw gave daar, voor het altaar, ga eerst heen, verzoen u met uw broeder en kom en offer daarna uw gave. (Mat. 5:23v.) Het gaat om twee verzoeningen, om die tussen mensen onderling en die met God. De eerstgenoemde dient eerst plaats te vinden. Daarom is het ook niet juist als in zulke gevallen beweerd wordt: belijd je zonden maar aan God en de ouderlingen en de toegang tot het avondmaal is weer open. 16) Waar is de schulderkenning tegenover de naaste; waar is de vergoeding, de boete? Er is geen verzoening met God voor wie niet verzoenen wil met zijn naaste. Wie mag de berg des Heren beklimmen? vraagt David in Psalm 24; en hij geeft ten antwoord: die rein is van handen en zuiver van hart. Aan de gang naar het altaar heeft de verzoening onderling vooraf te gaan, wil niet onze naaste in het laatste gericht onze aanklager worden.

Zacheüs had het begrepen. De Here Jezus kwam zijn huis binnen. Omstaan-

ders morden: Hij heeft bij een zondig man zijn intrek genomen. Zacheüs kwam tot echte bekering en het getuigenis van zijn bekering bleef niet uit. Hij gaf de helft van zijn bezit aan de armen en het afgeperste vergoedde hij viervoudig. Meer dan de 20% boete. Hij volstond niet met te zeggen: ik heb God mijn schuld beleden: zand erover. Wie zou ooit de echtheid van de bekering aanvaarden?

Wie de Schrift erop naleest zal vele voorbeelden en parallellen vinden. Denk aan het drievoudige onderzoek, toen de persoonlijke (en ambtelijke) verhouding tussen Christus en Petrus hersteld werd; aan de bede in het Onze Vader: en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren; aan het geloof dat zonder werken dood is. Het fundament voor het bewijs van beterschap is Christus. Hij verlost niet alleen, maar vernieuwt ook naar zijn evenbeeld. Of zondag 32 ook prachtig aansluit bij zondag 31!

Jansen waarschuwt de kerken op dit

punt attent te zijn bij de oefening van het kerkverband. Het kan gebeuren, dat iemand bij de ene kerk zich aan opzicht en tucht van de kerkeraad onttrekt, verhuist en daar in de weg van geloofsbelijdenis lid wil worden zonder schuldbelijdenis te doen. Toen besloot de kerkeraad, dat hij niet weder opgenomen kon worden als lidmaat, alvorens hij zich met de naburige kerk verzoend en schriftelijk bewijs overgelegd had, dat deze tegen zijn wederopneming geen bezwaar maakte' 17) Er zal eenheid van geloof en kerkorde in het kerkelijke samenleven zijn. En tegelijk behoort geval voor geval beoordeeld te worden. Elke situatie is weer anders, elke zonde heeft haar eigen geschiedenis, elk schaap of lam behoeft speciale zorg en liefde. Het bewijs van beterschap zal de ene keer een schuldbelijdenis metterdaad zijn tegen een ex-man of -vrouw; voor een dronkaard kan het een proeftijd zijn, waarin hij de fles moet laten staan; van wie stopt met samenwonen mag met het berouw ook gevraagd worden schuld te belijden naar de ouders (zo mogelijk).

In het bewijs van beterschap gaat het om de waarachtige bekering, het doel van beide sleutels van Gods koninkrijk. Met dit bewijs wordt Christus als Zaligmaker niet van zijn plaats beroofd. De onderlinge verzoening komt niet in plaats van de verzoening met God. De knecht van God heeft Zichzelf ten schuldoffer gesteld. De vergoeding en de boete vallen niet te taxeren met gouden of zilveren sikkels. De verzoening is niet goedkoop, maar uitermate kostbaar. Hij stortte zijn bloed.

Het bewijs van beterschap waarschuwt voor een goedkope bekering en levensheiliging. Daarmee wordt het derde kenmerk van de kerk van zijn waarde beroofd en het christelijke leven uitgehouden. Met het bewijs van beterschap geeft Christus zijn kerk het geschenk en de opdracht zich waarachtig te bekeren en van harte gemeend heilig voor Hem te leven.

1) **Samenwonen en ambt, geen zo-is-'t**, in: Kerkinformatie, nr. 204, april 1989, 12.

2) J.M.Goedhart, **1989, een herdenkingsjaar**, in: Gereformeerde Kerkboode, geciteerd via Nederlands Dagblad, 1 mei 1989.

3) B.Wielenga, **Onze Catechismus**, Kampen 1947, II, 694

4) de oude tekst: zo wanneer zij waarachtige betering beloven en bewijzen; de Duitse tekst: wenn sie ware besserung verheissen und erzeigen; in het Latijn: si emanationem profiteantur, et re ipsa declarent.

5) H.Bouwman, **De kerkelijke tucht naar het gereformeerde kerkrecht**, Kampen 1912, 253.

6) Vgl. J.Jansen, **De kerkelijke tucht**, handleiding ten dienste der Gereformeerde kerken, Nijverdal 1913, 321.

7) Bouwman, **a.w.**, 259; vgl. Jansen, **a.w.**, 321; F.L.Rutgers, **Kerkelijke adviezen**, Kampen 1922, II, 248, 313. De oude kerk kende ook de proeftijd, maar tegelijk werd aandacht gevraagd voor de ernst en de diepte van de boetvaardigheid. Vgl. Basilius, Brief aan Amphiloehius, 74.

8) Zie bijv. Basilius, **a.w.**, 22, 56, 75, 82.

9) Jansen, **a.w.**, 319; H.B.Weijland, **Augustinus en de kerkelijke tucht**, een onderzoek naar de grenzen van de kerk bij Augustinus tegen de achtergrond van het donatistisch schisma, diss. Kampen 1965, 148v., 155.

10) **Institutie**, IV.12.8

11) J.Plomp, **De kerkelijke tucht bij Calvijn**, diss. Kampen 1969, 113v.

12) **Institutie**, IV.12.6

13) H.Bastingium, **Verclaringe op den**

Catechisme der christelicker religie,
1594, Amsterdam 1891, 450v.

14) Geciteerd via J.Kamphuis, **Luther over de boete**, in: Luther en het gereformeerd protestantisme, 's Gravenhage 1982, 183

15) Tertullianus wijst in 'De Paenitentia', 8 zowel op het feit van de terugkeer

als op de schuldbelijdenis. Die laatste kan evenmin gemist worden. Het belijden van de zonden komt voort uit het verlangen naar genoegdoening, het verzwijgen ervan uit het begin van de verharding.

16) Bij verborgen zonden ligt dat anders.

17) a.w., 477

Het bestuur luistert mee. ...

Zo wel rechts als links. ...